

Paris, iunie 56

Am ajuns la Paris înainte de a se întuneca. Aeroportul își aprindea lumina, iar în înserare, Parisul își desena monumentele în siluete gri. În timpul scurs pe drumul destul de lung de la aeroport în oraș, s-a lăsat noaptea. Totuși, orașul se lumina treptat, iar când am înconjurat arcul de triumf de la Étoile, acesta s-a lăsat admirat în impresionanta lui monumentalitate, sub jocul savant al proiectoarelor.

M-am plimbat noaptea prin oraș. Locuiam în cartierul Étoile, cartier care îmi era mai puțin familiar, pentru că nu-l locuisem niciodată, dar în care am regăsit toate elementele caracteristice marelui oraș: fațadele gri, aceleași ferestre, aceleași obloane, balcoane, terasele cafenelelor, arborii desenați în filigran când pe fondul de cer, când pe storul unei cafenele luminate, chioșcurile cu flori, coloanele cu afișe, vitrinele și reclamele luminoase. Fiecare colț al Parisului are caracterul lui propriu, dar în același timp, forma, culoarea, stilul, proporțiile se leagă într-un tot organic cu restul orașului. Mai târziu, am locuit în inima Parisului: în stînga, Louvre și grădinile Tuileries, în față, piața Concordiei și la cîțiva pași piața Vendôme. Acest ansamblu de grădini și statui, piețe și arcade, fîntîni și monumente, creația marilor arhitecți francezi Pierre Lescot, Le Nôtre, Mansard și Gabriel poartă în el spiritul de măsură, echilibru și perfecțiune a proporțiilor, unite cu o concepție de o anvergură neobișnuită. Omul realizează, în fața magistralei compoziții a peisajului parizian, măreția și eleganța spiritului clasic francez.

*

În cele două săptămîni care mă despărteau de premiera teatrului nostru în cadrul Festivalului internațional de artă dramatică, am luat contact cu oameni de artă, am văzut diverse spectacole, am vizitat expoziții, am revăzut vechi prieteni și am legat noi prietenii.

Printre primii artiști care au sprijinit munca noastră, a fost marea actriță, compatrioata noastră, Elvira Popescu. Elvira Popescu ocupă un loc de frunte în teatrul francez. În marea ei carieră pariziană, ea a cunoscut și cunoaște succese strălucite. Un puternic temperament dramatic, un joc subtil, o vitalitate neîntîlnită, o frumusețe și un farmec răpitor au făcut din Elvira Popescu una din artiștele cele mai iubite și mai populare ale publicului francez. Conducătoare de teatru, ea are astăzi, în capitala Franței, teatrul ei propriu — teatrul în care a jucat Réjane — cel mai frumos din Paris, prin ultimele lucrări de renovare realizate

din inițiativa și sub îndrumarea directă, atentă și plină de gust a mării actrițe. Elvira Popescu a primit cu bucurie să dea întregul ei concurs manifestării de artă

românească; a înconjurat cu căldură colectivul Teatrului Național din București, a fost alături de emoțiile noastre și s-a bucurat, împreună cu noi, de succesul nostru.

După treizeci și cinci de ani de carieră pariziană, Elvira Popescu păstrează o vorbire românească desăvârșită, plină de culoare și de farmec. În stagiunea viitoare, împreună cu ansamblul francez, va da la noi o serie de reprezentații și a făgăduit că va interpreta, cu această ocazie, și un rol în limba română.

Tot în stagiunea viitoare, Jean Yonnel, societar de onoare al Comediei Franceze, va da la noi un recital de poezie cu un repertoriu care merge de la Villon pînă la poeții contemporani.

Jean Yonnel este nobilul interpret al aproape tuturor eroilor din tragedia clasică franceză, de la Hippolyte la Mithridate, de la Oreste la Néron, de la

Cid la Tartuffe. Noi l-am văzut în Don Diego din *Cidul* de Corneille și i-am admirat felul de a rosti versuri, gândirea poetică, armonia formei, unite cu sensibilitate, vibrație și sinceritate. Punerea în scenă aparține, de asemenea, marelui actor. Concepția în care este realizat spectacolul are meritul de a fi păstrat stilul tradițional: panașul și eleganța epocii lui Ludovic al XIV-lea, rostirea nobilă, remarcabila punere în valoare a cuvîntului și strălucirea versului.

La Comedia Franceză în momentul de față, două mari spectacole de Molière — *Femeile savante* și *Burghezul gentilom* —, obțin un desăvârșit și binemeritat succes. Jean Meyer, tinărul regizor principal al teatrului, păstrînd tradiția, aduce, totuși, ceva nou, un alt ritm, o altă frazare, uneori anumite suspensii neașteptate, o subliniere a caracterelor și o fantezie creatoare, care fac ca spectacolele să aibă o mare putere de viață.

Decörurile acestor două spectacole sînt create de Suzanne Laliq, fiica celebră a nu mai puțin cunoscutului decorator. Ele au o puritate de formă și culoare de un mare rafinament și fantezie și dovedesc o ascutită înțelegere a creatorului

față de text. Prin toate aceste calități, decorurile lui Suzanne Laliq aduc pe scena Comediei Franceze o seducție neasemuită.

Berthe Bovy

Elvira Popescu

La Paris, decorul își recapătă din ce în ce mai mult locul lui adevărat în economia spectacolului. El se sprijină din ce în ce mai mult pe elementele picturale, iar pictorul este prezent în spectacol prin calitatea intrinsecă a valorii plastice. În aceste noi tendințe și în această concepție, atât la Comedia Franceză, cât și la Opera Mare din Paris, cele mai mari succese le obține unul din cei mai însemnați pictori de teatru ai vremii noastre, Georges Wakevici. El exprimă întotdeauna, prin metafora plastică, ideea piesei.

Am văzut, la Comedia Franceză, decorurile lui Wakevici pentru *Cidul* de Corneille, iar la Operă, decorurile pentru baletul *Pasărea de foc* de Stravinski. În *Cidul*, unul din decoruri reprezenta o stradă: era toată Spania, cu asprimea, culoarea ei toridă și ferestrele ei ferecate. Iar palatul era reprezentat prin elemente simple, sobre, mărețe. Convenția teatrală a decorului pictat era totală, iar imaginile, puternic expresive și convingătoare. În *Pasărea de foc*, Wakevici transpune elementele folclorului rus și realizează prin proporții neobișnuite raportul om-natură din basmul popular, marcind astfel diferența între fantastic și realitate.

*

Pe Berthe Bovy, celebra interpretă a teatrului lui Jules Renard și Jean Cocteau, am văzut-o, tot la Comedia Franceză, în rolul mamei din piesa lui Pirandello *Chacun sa vérité* (*Fiecare cu dreptatea lui*), spectacol pus în scenă încă cu ani în urmă de Dullin și care și-a păstrat întreaga prospețime și actualitate. Intrările și ieșirile din scenă ale mării actrițe sînt acoperite de aplauzele sălii. Jocul ei este subtil, discret și nuanțat, dar solid construit. Plină de grație, spirituală, inteligentă, de o vastă cultură, de o mare simplitate, Berthe Bovy este o inegalabilă interpretă a unui vast repertoriu, cu o gamă foarte largă de posibilități.

De la De Max, de la Maria Ventura, iar astăzi de la Yonnel, Berthe Bovy cunoștea multe despre țara noastră și aștepta cu nerăbdare să vadă spectacolul teatrului românesc. Entuziasă admiratoare, a fost pentru noi un bun prieten care a difuzat în rîndul actorilor francezi admirația ei pentru manifestarea noastră artistică.

Am văzut multe spectacole. În teatrul francez contemporan se manifestă două tendințe, două concepții diferite: concepția teatrului realist, care se exprimă

Yonnel

Edith Piaff

prin mijloace foarte variate, și concepția teatrului abstract, în care, de asemenea, există curente și stiluri deosebite. Prin dramaturgie, ca și prin realizarea spectacolului, prin regie, interpretare și decoruri, acest din urmă teatru încearcă să găsească drumuri noi, răspunsuri și dezlegări. Doi dintre cei mai reprezentativi dramaturgi sînt Samuel Becket și Eugen Ionescu. Independent de concepția lor despre artă — cu care poți fi sau nu de acord —, ei sînt, incontestabil, doi scriitori de un mare și real talent. Există o latură tragică în opera lui Eugen Ionescu — de altfel, piesa *Scaunele* se și intitulează farsă tragică — și această latură este tulburătoare pentru că, dincolo de forma ciudată, neașteptată, care violentează cite o dată gustul obișnuit al publicului, simți o reală frământare a dramaturgului, o sinceră căutare a unei rezolvări de viață. Această latură a operei sale este aceea care emoționează și reține interesul spectatorului.

La teatrul „Antoine“, Jacques Fabri, cu trupa lui, prezintă o nouă piesă, care are un mare succes, *Familia Arlequin* de Claude Santelli — cu muzica de Edgar Bischof —, o comedie fermecătoare, jucată de o trupă tinăra și entuziasă.

În decoruri și costume semnate de Yves Fauchère, tinerii actori fac să defileze prin fața spectatorilor, cu spirit și fantezie, personajele din *commedia dell'arte*, aspecte din istoria teatrului italian și francez.

Din păcate, două dintre cele mai interesante companii — Vilar și Jean-Louis Barrault — erau plecate în străinătate, în turneu și nu am putut revedea spectacolele lor. Am avut însă norocul să pot asista la un spectacol dat în teatrul reginei Marie Antoinette de la Petit Trianon. Sala, albastru și aur, în care încap aproximativ două sute de spectatori, cu banchete în loc de scaune, este o capodoperă a arhitecturii de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, creația arhitectului francez Richard Mique, împodobită cu un plafon pictat de Lagrenée. Aci nu s-au dat decît spectacole excepționale. Cel la care am asistat era al șaselea sau al șaptelea spectacol jucat pe această scenă de la Revoluția franceză încoace. El a avut loc sub patronajul Președintelui Republicii Franceze, în cadrul unei gale. Evenimentul artistic a fost opera lui Mozart, *Così fan tutte*, interpretată de mari cîntăreți de la Scala din Milano, de la opera din Viena și de la Metropolitan Opera, în mizanscena lui Marcello Cortis.

În același cadru al sezonului parizian, a avut loc un ciclu de spectacole cu *Misterele patimilor mîntuitorului*, interpretat de mari actori francezi. Spectacolul a fost montat în fața portalului catedralei Nôtre Dame, într-un amfiteatru construit special din tuburi metalice, cu un joc de proiectare care delimita acțiunea. Iar în curtea pătrată a Louvre-ului am văzut jucată pentru prima oară, în fața a mii de spectatori, piesa *Cromwell* de Victor Hugo.

Spectacolul a fost prezentat de Jean Cocteau, a cărui viață și activitate sînt legate, în momentul de față, de aproape toate evenimentele artistice și culturale din capitala Franței.

Jean Cocteau, fostul copil teribil al Parisului, este azi de două ori academician — membru al Academiei Franceze și al Academiei Belgiene. El a fost, recent, făcut *doctor honoris causa* al Universității din Oxford. Iar piesa lui, *Mașina de scris*, creată cu ani în urmă la teatrul Hébertot, a intrat în repertoriul permanent al Comediei Franceze și este jucată cu mare succes.

Marele scriitor m-a primit în ajunul plecării lui în Anglia. Se întorcea de pe Coasta de Azur și nu rămînea decît o zi la Paris. Întîlnirea a avut loc în apartamentul lui de sub arcadele de la Palais Royal. Prin fereastra joasă, am privit arcadele, lanternele, sulitele grilajelor de fier și porumbeii care se jucau în iarba grădinii palatului lui Richelieu. Jean Cocteau s-a interesat de teatrul nostru. I-am vorbit despre piesa lui, *Mașina de scris*, montată acum cîțiva ani la noi la Teatrul Comedia. I-am vorbit despre minunații noștri interpreți, despre

Piața Notre Dame : Misterele patimilor mîntuitorului

succesul repurtat de acest spectacol. Autorul ne-a mărturisit că a adus schimbări esențiale piesei — întregul act III este transformat. În noua versiune, piesa a căpătat, astfel, o semnificație socială mult mai profundă.

*

La „Olympia“, în fiecare seară obține triumf celebra cîntăreață Edith Piaff. Mică, îmbrăcată într-un simplu taior negru, Edith Piaff înaintează sub aplauzele frenetice care ar părea că nu se vor mai sfîrși niciodată, dacă artista nu ar ataca primele măsuri.

Lumina se stinge și Edith Piaff rămîne singură în pata de lumină a reflectorului. Umbra ei se profilează cu precizie, în desen chinezesc, pe cortină. Orchestra, corul și citeodată orga care o acompaniază se află în spatele cortinei. Ea cîntă fără dirijor. Deodată, acest omuleț capătă proporții uriașe : ea își creează un spațiu scenic, un univers al ei, pe care îl populează, rînd pe rînd, cu imagini de neuitat.

Arta lui Edith Piaff se leagă de marea tradiție a cîntecului francez. Ea este o sinteză a desăvîrșitului stil al mării înaintașe Yvette Guilbert, are forța dramatică a celebrei Damia și fantezia cîntăreților de stradă. Gestul ei este esențial, glasul ei capătă accente tragice nebănuite, gingășie, prospețime, elan, poezie.

Edith Piaff este astăzi unul din cei mai mari cîntăreți populari ai lumii.

*

Evenimentul central al sezonului teatral parizian a fost Festivalul internațional de artă dramatică, la care au participat aproape toate statele.

Producțiile diferitelor țări au ridicat probleme și au stîrnit discuții foarte vii, din care se pot trage concluzii instructive. S-au afirmat concepții regizorale și interpretări actoricești diferite, variate rezolvări de decor; unele s-au dovedit depășite; altele, noi și îndrăznețe; unele, lipsite de vigoare. S-a dovedit o dată mai mult că o formulă dată nu poate fi aplicată cu succes la orice, că arta cere o anumită formă pentru un anumit conținut și că nu se poate trece peste specificul național și nici peste personalitatea și afinitățile artistului.

Dintre succesele mari ale Festivalului trebuie să subliniez realizările teatrului suedez, care s-a prezentat cu *Tatăl* de Strindberg și *Unchiul Vanea* de Cehov, și ale teatrului vest-german din Bochum, cu piesa *Diavolul și Dumnezeu* de Jean Paul Sartre. Acțiunea acestei piese se petrece în Germania, personajele sînt germane, iar problematica piesei a fost înțeleasă și susținută cu un brio neîntîlnit, printr-o interpretare magistrală, din care s-a desprins creația, pe care toată presa pariziană a socotit-o genială, a actorului Hans Messemer.

Teatrul românesc era așteptat cu interes de către publicul francez — cererea de bilete pentru spectacolul nostru a fost foarte mare, rețeta a atins cel mai înalt plafon al rețetelor din Festival.

Directorul teatrului „Sarah Bernhardt”, animatorul Festivalului, A. Julien și doamna Farrel — colaboratoarea lui — ne-au arătat, de la început, un mare interes și o mare sollicitudine, dîndu-ne un concurs nelimitat în pregătirea spectacolelor noastre. Teatrul condus de Julien posedă un personal tehnic de prim ordin, cu o desăvîrșită calificare, care a colaborat armonios cu specialiștii noștri. Un admirabil colaborator pentru mine a fost șeful electrician Martens; el a înțeles necesitățile spectacolului și a realizat o lumină bine compusă, variată și expresivă.

Încă cu o săptămînă înainte de premieră, presa și radioul francez și-au manifestat interesul. Am dat interviuri la radio pentru emisiunea franceză și cea engleză și, din întrebările care mi-au fost puse, mi-am dat seama, cu bucurie, că teatrul nostru constituie o reală preocupare.

Colectivul Teatrului Național a sosit la Paris în plină formă, actorii nu pierduseră nici un moment contactul cu rolurile, pentru că au repetat, sub conducerea regizorului Sică Alexandrescu, și în tren. Repetițiile au continuat, apoi, la Paris, pînă în seara spectacolului. La fel de intens a repetat și colectivul piesei *Ultima oră*, în regia lui Moni Ghelester. Această disciplină admirabilă, care dovedește o înaltă etică actoricească, această dorință colectivă de a izbui, răspunderea, pe care fiecare actor o simțea că apasă pe umărul lui, au contribuit într-o largă măsură la obținerea marelui și meritatului succes.

Ne aflam dincolo de cortină. Sala își aprinsese toate luminile, publicul începea să sosească. Atmosfera sălii era festivă, rumoarea publicului trecea dincolo de cortina de pluș și marea emoția noastră, a tuturor. Totul era gata pentru începerea spectacolului, întreg ansamblul aștepta lă arlechin semnalul de începere. (La Paris, după o veche tradiție, nu există gong, ci acele trei bătăi în dușumea, parcă implacabile.)

La ridicarea cortinei, înainte de a se fi rostit prima replică, sala a izbucnit în aplauze. Actorii, emoționați, și-au revenit și au jucat într-un permanent crescendo al tuturor mijloacelor lor artistice, descoperind noi momente, urmăriți de bunăvoia spectatorilor și de aplauzele la scenă deschisă și la fiecare ieșire din scenă. Urmăream spectacolul alături de Sică Alexandrescu, de care mă leagă începuturile mele de teatru, atîția ani de muncă, atîtea emoții. Sică era costumat — el făcea parte din figurația actului III — și era foarte comic să găsesc emoția artistului zugrăvită pe figura unui domn necunoscut de la 1880, cu baston, pălărie tare și mustață. Nu era, oare, asta întruchiparea teatrului însuși? Iar, cînd împreună cu actorii, la finalul actului IV, am privit de pe scenă în sala care aplauda,

în picioare, am simțit bucuria izbiznii și mândria pentru strălucitul colectiv de minunați actori ai primului nostru teatru.

Presă franceză, în unanimitate, a confirmat, chiar de a doua zi, succesul nostru. Entuziasmul publicului a crescut cu fiecare spectacol, iar actorii francezi și-au arătat caldă lor simpatie, primindu-ne în foaierul artiștilor de la Comedia Franceză, încărcat de atâtea amintiri despre atîția iluștri actori ai casei lui Molière.

Opera Mare ne-a primit, de asemenea, în mijlocul celebrilor ei artiști, în „Foyer de la danse”. Aci, în timp ce dansatorii se pregătesc pentru intrarea în scenă, între coloane aurite, în fața unei oglinzi imense, ca într-un tablou de Degas, ei primesc vizite la locul lor de muncă.

Artiștii francezi ne-au arătat caldă lor prețuire și prietenie și ne-am convins încă o dată că arta este unul din mijloacele de apropiere între popoare, că arta poate sluji nobilei scop al înfrățirii, al deschiderii de noi și largi perspective de colaborare între țări.

Festivalul internațional de artă dramatică a deschis posibilitatea creării unui teatru al națiunilor, unde și noi, împreună cu celelalte țări, vom putea participa, într-o mai largă măsură, în cadrul unei stagiuni teatrale.

(Ilustrațiile autorului)

„O scrisoare pierdută”, văzută de caricaturistul parizian Garcia

De la stînga la dreapta : Marcel Anghelescu, Al. Giugaru, C. Bărbulescu, Cella Dima, Gr. Vasiliu-Birlic
(Reproducere din „Les lettres françaises” din 28 iunie 1956)

